

תעלומת קיפוח הבכור: למה הילד הנבחר הוא הילד השני? מבוסס על לקו"ש א/18

מורה למתמטיקה הגיש תרגיל לתלמידים: אבא מיליונר מת והשאיר צוואה כזו: בחשבון הבנק שלי שוכב מיליארד דולר במזומן. בני הבכור והאהוב יקבל חמישים אחוז, בני השני יקבל ארבעים אחוז ובני השלישי יקבל רק עשרה אחוז. ובכן, כמה כסף במזומן יקבל הבן הצעיר?

"תלוי איזה עורך דין הוא ייקח", השיב אחד התלמידים...

התורה מעניקה יחס נכבד לבן הבכור. המצוות יוצרות הבחנה ברורה בין הילד הגדול ובין שאר הילדים. הבן שנולד ראשון נחשב קדוש מרחם והאב נדרש לפדות אותו מידי הכהן. הבן הזה נחשב גם **ממשיכו הטבעי של האב** והוא יורש טבעי של המלוכה בעם ישראל, וכן יורש פי שניים מכספי ירושת האב. התורה מוסיפה ומחדדת כי האב אינו רשאי לכתוב צוואה בה ימנע את בנו בכורו מלרשת פי שניים מירושתו במקרה שהוא בנה של אישה שנואה וכדומה.

יתירה מכך: המפרשים מדייקים כי הדין הזה אינו חידוש ייחודי של התורה, אלא היה מקובל גם על האומות. כך נראה מכך שהתורה בתחילת פרשת כי תצא מבליעה את דין הירושה פי שניים ורק אומרת בלשון שלילית - שאי אפשר לקפח את הבן הבכור מזכויותיו. משמע כי הדין החיובי שהבן יורש פי שניים היה מובן מאליו ולא צריך להיאמר.

1. דברים כא: כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן הבכור לשנייה: והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו, לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור. **תוספת ברכה שם** [רבי ברוך אפשטיין, בעל התורה תמימה]: **כאן ידובר על ענין פי שנים בבכור כדבר ידוע, והרי עד כה לא נמצא דבר מזה בתורה? לא בפרשת נחלות (פנחס) ולא במקום אחר וזה פלא. וצריך לומר ... שיש כמה דינים בתורה שנשמכו על מנהגים קדומים ... ועתה נקבעו בתורה רק פרטי דינים בזה.**

וכאן עולה תמיהה עצומה שאי אפשר לעבור את ספר בראשית מבלי להעמיק בה: כל סיפור הקמת עם ישראל הוא דרמה מתמשכת של **קיפוח הבכור**. משום מה, הקב"ה יצר מצב משונה בו פעם אחר פעם מדלגים על הבכור והקב"ה בוחר דווקא בבן השני. הבן הנבחר של אברהם הוא דווקא הצעיר, יצחק, וכן הבן הנבחר של יצחק הוא דווקא הצעיר, יעקב¹.

היעד הזה מושג בדרכים מצערות ולא נעימות. הפרשה שלנו מספרת כיצד שרה רואה את ישמעאל "מצחק" עם יצחק ומכריחה את אברהם **להרחיק את בנו הגדול מביתו**, את בנו בכורו שנולד אחרי 86 שנות ציפיה. אברהם כמובן מסרב, אך ה' מורה לו לציית לשרה. אברהם נאלץ להיפרד מישמעאל ולגרש אותו אל המדבר רעב וצמא. הנער כמעט מתייבש מצמא, עד שמלאך ה' מציל אותו. הוא מתגלגל במדבר, רחוק מהחינוך של אביו וגדל לתרבות רעה.

גם בדור הבא, הרחקת הבכור נעשית בדרך מסובכת: יעקב אבינו מנצל שעת כושר וקונה את הבכורה מעשו (דבר שאינו פשוט כלל מבחינה הלכתית), וכן לוקח את הברכות מעשו בדרך שנראית כמו "מרמה", כמו המילים הקשות של התורה: "בא אחיך במרמה".

ולא צריך להיות מפרש כדי להתפלא: מה משמעות הסיפור? למה ישמעאל אינו הבן הנבחר?

את השאלה הזו, לא אנחנו שואלים. מי שהעלה אותה היה אברהם אבינו בעצמו. כאשר הקב"ה מבשר לו על הנס המתקרב בלידת יצחק, אברהם מגיב אינסטינקטיבית עם מילים מדהימות:

¹ גם בדור השלישי, יעקב אבינו ממשיך ומנהל **כל חייו** מאבק כנגד העדפת הבכור. הוא קונה את הבכורה מעשו, הוא לוקח ממנו את הברכות, הוא דוחה את הזכויות של ראובן, ומעדיף את אפרים על פני מנשה.

בראשית יז: ויאמר אלוקים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה, וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים, מלכי עמים ממנה יהיו ... ויאמר אברהם אל האלוקים: **לו ישמעאל יחיה לפניך!** ויאמר אלוקים, **אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקמתי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחרי.** ולישמעאל שמעתך הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול.

זה לא יאומן: אברהם דוחה את בשורת הנס המתקרב ומסתפק במה שכבר יש לו: בבנו הראשון. אולם הקב"ה אינו מוותר. הוא מבטיח כי אמנם נשקף לישמעאל עתיד גדול, אבל הילד שיירש את הברית יהיה יצחק. הרמב"ן מסביר שאברהם נבהל מדברי ה'. הוא הבין כאילו הקב"ה רומז שישמעאל ימות צעיר ולכן הנחת שלו תהיה מיצחק. ולכן הקב"ה הרגיע אותו שזאת לא הסיבה: ישמעאל יצליח וישגשג, אך הבחירה האלוקית היא בבן הצעיר.

רמב"ן: הנה הירוש אותו הוא יחיד והיה חושב שהוא ישמעאל, ועתה כאשר נאמר לו כי משרה יוליד והבין כי הוא הירוש, פחד פן ימות ישמעאל ולכן אמר זה.

והשאלה מתבקשת: למה יצחק ולא ישמעאל? (ראו תוספת בהערה²).

כך מספר הזוהר **סוף וארא:** ארבע מאות שנים עמד הממונה של בני ישמעאל ובקש לפני ה': מי שנימול יש לו חלק בשמך?! כן. אמר: **והרי ישמעאל שנימול, למה אין לו חלק בך כמו יצחק?**³

התמיהה חמורה הרבה יותר: כולנו יודעים מה המשמעות של קיפוח ילד. המסקנה של חז"ל מסיפור יוסף ואחיו היא ש"לעולם לא ישנה אדם בין הבנים", ההעדפה של ילד אחד הביאה כמעט להריגת יוסף ופירוק המשפחה. אכן, היו השלכות נוראיות גם להרחקת ישמעאל. זרעי הפורענות שאנו חווים עד היום הזה - מרצועת עזה עד רחובות ניו יורק - נטמנו כבר אז.

ראשית, המאבק על הארץ: הגמרא מספרת על הימים בהם אלכסנדר מוקדון כבש את הארץ בסערה. בני ישמעאל הופיעו לפניו מן המדבר וטענו כי הארץ שייכת להם בתור ירשי ישמעאל. חלפו השנים ובהמשך הדורות, מקים האיסלם, מוחמד, אימץ את ישמעאל כאבא והכריז על המוסלמים כיורשי ישמעאל, ועד היום הם לא מפסיקים להילחם עמנו על חבלי הארץ ולשפוך דם יהודי היל"ת.

סנהדרין צא: שוב פעם אחת באו בני ישמעאל ובני קטורה לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון. אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלכם, דכתיב 'ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם' .. אמר להן גביהא בן פסיסא ... מהיכן אתם מביאין ראייה? מן התורה?! אף אני אביא ראייה מן התורה, שנאמר "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות".

הנתון הבא מלמד עד כמה הם כואבים את הקיפוח: החג החשוב אצל המוסלמים הוא "חג הקרבן" (עיד אל אדחא). הם עולים לרגל לעיר מכה ומקריבים טלה כקרבן. לפי אחת המסורות שלהם, הקרבת הקרבן היא לזכר 'עקדת ישמעאל'. הם סוברים כי אנו 'זייפנו' את התנ"ך ואברהם עקד את ישמעאל ולא את יצחק. שכן ההיגיון אומר שהוא הקריב את בנו הגדול ולא את הצעיר.

הרמב"ן (1,טז) מוסיף נקודה חמורה: הרמב"ן חי בספרד לפני כ-800 שנה, לאחר ימיו של הרמב"ם, בהם יהודים סבלו קשות מאימת השבטים המוסלמיים, פלוגות "אל מוואחידון" שהחלו להתפשט

² השאלה גדולה יותר לאור **האהבה של אברהם לישמעאל**. הוא ראה בו ילד עיקרי, כמה דוגמאות: "וייתן אל הנער - זה ישמעאל בשביל לזרזו במצוות". אברהם מסרב לשולחו מביתו למרות בקשת שרה, ואפילו כשהקב"ה אומר "קח נא את בנך יחידך אשר אהבת" הוא חושב שזה ישמעאל ולא יצחק (ראו ברש"י שם). מדרש מופלא (פרקי דרבי אליעזר ל) מספר כי אברהם הלך לבית ישמעאל במדבר לבקרו בגעגועיו עליו: שלוש שנים לאחר שגירשו, הלך אברהם לבית ישמעאל במדבר וקיבלה אותו אישה בשם עייפה. היא סיפרה שישמעאל הלך להביא תמרים מהמדבר. אברהם ביקש ממנה לאכול, אך טענה שאין כלום בבית. אברהם ביקש למסור לישמעאל כשיחזור, שהגיע זמן אחד ואמר ש"דלת הבית אינה טובה". ישמעאל הבין את הרמז וגירש את אשתו רעת-הלב. הלך ישמעאל ונשא אישה אחרת בשם פטומה. אחרי שלוש שנים הלך אברהם שוב לבקרו והפעם היא כיבדה בלחם ומים. כשחזר ישמעאל הביתה ידע ש"עדיין רחמי אבינו עליו".

³ הזוהר ממשיך שם עם דברי נבואה ממש: הזוהר נכתב לפני קרוב לאלפיים שנה, כאשר מוחמד עוד לא נולד, אך הזוהר כותב שעתידים בני ישמעאל לעלות על הארץ ולהיאבק עליה, ותהיה להם הצלחה חלקית משום קדושת המילה של אברהם החתומה בבשרם.

והכריחו יהודים להתאסלם או למות. הרמב"ן כותב דברים חריפים: שורש שנאת ישמעאל הוא בגלל ההרחקה שעשתה שרה להגר וישמעאל. "חטאה אמנו בעיניו הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני העינוי".

והשאלה הגדולה, למה הדברים לא הולכים ישר וה' בוחר בבן הגדול?

ב. אפשר ליישב בפשטות: או שהאימא של ישמעאל לא הייתה ראויה להביא את היהודי הראשון. או שישמעאל עצמו מצד אופיו הנחות, לא היה ראוי להיות הילד היהודי הראשון.

אך שני הדברים אינם נכונים: א. הגר הייתה אישה דגולה. היא באה מבית נכבד, בתו של פרעה מלך מצרים ונטשה הכול כדי לזכות להיות שפחתה של שרה. בנוסף, התורה קוראת לה בשם "קטורה", ש"נאים מעשיה כקטורת", והיא שמרה אמונים עשרות שנים לאברהם לאחר שגירשה מביתו ו"קשרה פתחה" כדי לא להתחבר עם אחרים. ואכן אברהם החזירה להיות אשתו לאחר פטירת שרה.

ב. לא נכון לטעון שישמעאל לא היה ראוי להיות יורש הברית. שכן, הקב"ה שתל את סגולת ישראל בגופו של יצחק ובאותה מידה היה יכול לשתלה בגופו של ישמעאל – ואז הוא היה יצחק.

נסביר יותר: ישנה נקודה מעניינת שכולנו חושבים עליה מעת לעת. מובא שאדם הראשון היה נזר הבריאה ובו הושתלה הנשמה האלוקית, אולם אם כן, מדוע עברה הסגולה רק לאברהם אבינו וזרעו והרי כל צאצאי האומות הם זרע אדם הראשון? ספר הכוזרי (מאמר ראשון, צה) מבאר נקודה חשובה: סגולת אדם הראשון עברה מדור לדור, אך בכל הדורות אלו היו גנים נעלמים, לא פעילים, והם הפכו להיות פעילים רק אצל אברהם ואחר כך אצל יצחק ואחר כך אצל יעקב.

דוגמה מדעית לכך: יש מושג של גנים פעילים וגנים נסגניים (רסציביים, חלשים). למשל, אדם שאחד מהוריו יש לו עיניים כחולות ואחד עיניים חומות, הגן של העיניים הכחולות יכול להיות אצל הילד גן נסגני ויהיו לו דווקא עיניים חומות. אבל אם לבת הזוג שלו יהיו עיניים כחולות, סיכוי של אחד לארבע שהגן הזה יהפוך להיות פעיל וילדיהם יהיו עיניים כאלו.

ואם כן עולה השאלה: כשם שהקב"ה הפעיל את סגולת ישראל אצל אברהם ואחר כך אצל יצחק, היה יכול לעשות זאת אצל ישמעאל ואז ישמעאל היה יצחק?⁴

ג. לפני שנכנסים לעניין, נעלה עוד שאלה מעניינת ביחס ליצחק: התורה מייחסת כידוע משמעות רבה לשמות. השם של האדם מסמל את מהותו ואף מעניק לו כוח ומזל, ואכמ"ל.

וכאן מגלים דבר תמוה ביחס ליצחק: ישמעאל ויצחק הם שני האנשים היחידים בתורה שהקב"ה בעצמו קורא את שמותם⁵. אולם ישמעאל זכה לשם רב-משמעות: "ישמע אל", כמו ששמע ה' את קול הנער הבוכה מצמא ויובש במדבר. אך יצחק קיבל שם די מוזר: "יצחק", הילד המצחיק, הילד שמעורר צחוק, הילד שכל בני האומות שמחו או גיחכו לשמוע כשהוא נולד בגילם המופלג של הוריו. והתמיהה הגדולה היא, מה משמעות העניין? מי היה קורא לבנו בשם ה'מצחיק'?

2. בראשית טז, א: ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל - כי שמע ה' אל עניך. **גמרא ברכות נו, ב:** הרואה ישמעאל בחלום – תפילתו נשמעת.

בראשית יז, יט: ויאמר אלוקים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק. **כא, ו:** ותאמר שרה צחק עשה לי אלוקים, כל השמע יצחק לי. **מלבי"ם:** וקראת את שמו יצחק – על שם הצחוק, כי יולד באמת בדרך נס ופליאה, וזאת אני רוצה שיצחקו כולם ויתפלאו על לידתו.

⁴ חשוב לציין שאמנם ישמעאל נעקף, אך לא נדחה! התורה מדגישה שוב ושוב כי ישמעאל יגדל לגוי גדול (יז, כ) ונאמר לאברהם "כי זרעך הוא" (כא, יב). יש לו שליחות חשובה בעולם משלו, אך זרע הברית הוא זרע יצחק. ⁵ זאת הסיבה לכך שלאברהם ויעקב השתנה השם ואילו ליצחק לא. משום שהקב"ה בעצמו קבע את שמו.

אנו נראה כי שתי השאלות כרוכות זו בזו – **ויסוד הצחוק אצל יצחק הוא גם יסוד הבחירה בו**. נפתח תחילה עם הסבר פשוט ואחר כך ניכנס לעומקם של דברים לפי מבט חסידי מעורר השראה.

ד. זה היה לפני למעלה משלושת אלפים שנה. שאול המלך, ראשון מלכי ישראל, חטא והקב"ה ציווה את שמואל הנביא ללכת לבית לחם, אל בית ישי, ולמשוח את בנו למלך. שמואל הלך וראה את אליאב, בכור הבנים. אליאב היה גבר גבה קומה, יפה תואר, שניהל את המשפחה ושמואל היה בטוח שזה המועמד. הוא עמד להוציא את אסוך השמן למשוח אותו למלך, אך ה' אמר: "אל תבט אל מראהו ואל גובה קומתו כי מאסתיהו". המפרשים מסבירים כי אליאב היה טיפוס כעסן, חם מזג, ולא התאים למלוכה. שמואל עבר אל הבן הבא בתור, אך ה' לא רצה גם אותו. כך הוא עבר את כל שבעת הבנים אך ה' דחה את כולם. שמואל התפלל, לא עמדו שם עוד ילדים. הוא שאל אם יש עוד מישהו? וישי אמר בביטול כי יש עוד אחד, דוד הצעיר, שרועה את הצאן לבדו. היו שמועות במשפחה שאימא של דוד זנתה כשהרתה אותו ולכן משפחתו הרחיקה אותו. שמואל ביקש לקרוא לו ואז אירע פלא: התברר שה' בחר דווקא בילד הצעיר והמורחק למי שיניף את מלוכת ישראל.

הסיפור מעביר מסר חד: אין אחד שלא יכול להצליח. אדם אינו יכול להתיימשך רק בגלל שלא נולד במשפחה הנכונה או במיקום הנכון בתוך המשפחה הנכונה. החיים תלויים רק בדבר אחד: מי אתה? ומה תעשה עם זה?

הספק שמפריע הכי הרבה בחיים הוא השאלה "מי אנוכי?" זאת השאלה הראשונה שהעלה משה כשהקב"ה שלח אותו לגאול את ישראל. "מי אנוכי?" אני לא הגדול בבית, אני גם לא המוצלח בבית, אהרן אחי מרשים ודברן ממני. אך המסר של התורה הוא **שאישיות לא עוברת בתורשה. גדלות לא מושגת עם סדר הלידה**. הבכור יורש אמנם **זכויות ממוניות**, אך הוא לא יורש גדלות פנימית. היא שייכת למי שיעמול ויטייגע. המסר הזה הוא משנה חיים: מצד אחד, **כל אחד יכול**. התורה אינה שייכת לאף אחד ואיש אינו מנוע מלדבוק בה. ב. מצד שני, **אין דרכי קיצור**, והעובדה שאדם נולד במשפחה טובה או במיקום טוב בבית – אינה מבטיחה כלום.

ואכן ההיסטוריה של גדולי ישראל היא סיפור על אנשים שהגיעו משומקום והפכו להיות גדולי העולם, הלל הזקן, רבי עקיבא, רבי אלעזר בן עזריה, רבי מאיר, כולם היו אנשים בורים ועמי ארצות, שחלקם היו אפילו גרי צדק, אך לקחו את החיים ברצינות והפכו להיות מאורי העולם. **מבין כולם נזכר בקצרה את הסיפור על רבי אלעזר בן עזריה: הוא היה בן של חוואי עשיר מהגליל ועבד עם אחיו בשדה. כשהיה בן 22 אמר לאביו שנפשו חשקה בתורה והוא רוצה ללכת לישיבתו של רבי יוחנן בן זכאי ביבנה. אביו לעג: אתה סתם מתעצל מהעבודה עם המחרשה. אתה כבר בגיל 22 ואינך יודע אפילו ברכות וכיצד תוכל ללמוד בישיבתו המעטירה של ריב"ז? יום אחד אלעזר נעלם. הוא ברח ליבנה והחל ללמוד ביום ובלילה. פעם ריב"ז עבר לידו והריח ריח רע מפיו. הוא הבין שהבחור הצעיר לומד בסערה יום ולילה ואינו הולך לאכול. הוא הניח את שתי ידיו על ראשו ואמר: "כשם שעלה ריח פיך לפני, כך יתפשטו דברי התורה מפך לכל העולם". חלפו שנים ואביו הגיע לישיבה וביקש לנדוד כי בנו לא ייחנה מאגורה אחת בנכסיו. ריב"ז ביקש ממנו להמתין עד הערב ואז עמד רבי אלעזר ודרש דברי תורה שלא שמעתם אזן מעולם. האבא כל כך התרגש עד שאמר שהוא נודר כי הבן הזה יירש לבדו את כל נכסיו. רבי אלעזר דחה את הנדר ואמר שנפשו חשקה בתורה.**

זאת בדיוק הסיבה בגללה בוחר הקב"ה בספר בראשית (וכך הלאה) דווקא **בבן השני**, לומר שבכורה לא מקנה גדלות פנימית. היא מקנה אמנם זכויות ממוניות, היא מקנה אפילו קדושה עצמית, אך לא כישרון ויכולת. על כך צריך להתייגע כל אדם בעצמו והשמים הם הגבול. כך מבאר העקדת יצחק, רבי יצחק עראמה, הפרשן בתקופת גירוש ספרד, את קניית הבכורה מעשו:

3. עקדת יצחק שער כג: מאז [ממכירת הבכורה מעשו ליעקב] נחלש כח הבכורה הזאת ונתבטל חוזקה ולא הספיקה כדי למנוע טוב האדם והצלחתו לראוי להם – לא מצד היושר ולא מצד הדין.

זהו רעיון ישר ופשוט, ומכאן נעבור אל רעיון מרומם, נשגב, מתורתו של הרבי מליובאוויטש.

ה. את הסיפור הבא שמעתי מהמרצה החסידי הרב י"י גייקובסון: יש לו ידיד בשם גארי טורגו, הוא מנהל סניף בנק במידלנד, משיגן. גארי שומר שבת, מניח תפילין מדי בוקר ומנהל אורח חיים תורני. בוקר אחד גארי קיבל טלפון נזעם מלקוח של הבנק. "אתה לא מתבייש?! ככה מתנהג יהודי?! אבא שלך מתהפך בקבר ומתבייש בהתנהגות של הבן שלו". גארי התאמץ להרגיע אותו ולהבין מה קרה.

מדובר באיש מבוגר בן 91, מדבלין, אוהיו, ולפני 40 שנה הוא לקח הלוואת משכנתה מהבנק. הבית עלה אז 40,000 דולר והוא לווה את כל הסכום. הוא נדרש להחזיר סכום קטן כל חודש ומעולם לא פיגר בתשלומים. לפני שנה, אשתו נפטרה. הוא היה מבולבל ומדוכא ולא שילם את חובו. הוא גם לא פתח מעטפות דואר. עכשיו הוא עושה מאמצים לחזור לחיים ומגלה שהוא החסיר שבעה תשלומים, ובתגובה, הבנק העביר את הנכס לעיקול.

"תתבייש לך, הטיח האיש המבוגר בבנקאי, הבית שלי שווה היום \$850,000, ועבור הלוואת משכנתה בסך \$40,000 מלפני 40 שנה, ושבעה תשלומים שלא נפרעו, אתם מעבירים את הנכס לעיקול?!". האיש ניתק את הטלפון בזעם.

גארי ניגש אל הפקידים, בירר את הנושא ושמע שהתיק יצא מאחריות הבנק ועבר הלאה לעיקול. גארי ביקש לשמוע את סך יתרת כל החוב של הזקן והתברר שהחוב כולו, כולל הוצאות משפט, עומד על \$5200. גארי הוציא פנקס צ'קים אישי, כתב את הסכום וביקש מהפקיד לפעול מול עורכי הדין ולסגור את ההלוואה. אחר כך שלח מכתב אישי לאותו לקוח: "החוב שלך טופל ושולם, תהנה מהבית שלך, חיים טובים". גארי לא שמע ממנו יותר ושכח מהסיפור.

חלף זמן והוא מקבל טלפון מעורך דין בדבלין. "גארי, אתה זוכר את האיש המבוגר שהייתה לו בעיה עם המשכנתא?". גארי היה צריך רגע להיזכר. "ובכן, אותו יהודי נפטר אתמול, לפני מותו הוא ביקש ממני בקשה מוזרה: לשנות את הצוואה ולכתוב כי הוא מטיל עליך את האחריות על מכירת הבית שלו. הוא מבקש שתעביר את כל ה-\$850,000 למטרת צדקה שנראית לך". כמו עורך דין טוב הוא הוסיף שגארי כמובן יקבל שכר טרחה סביר על הטיפול בנכס.

גארי שאל את עורך הדין אם ידוע לו מטרות צדקה שהיו קרובות ללבו? "הוא אהב את מדינת ישראל". גארי ערך רשימת עשרה ארגוני צדקה בארץ, הורה לעורך הדין למכור את הבית ולהעביר לכל ארגון \$85,000. הוא הוסיף והדגיש באזניו כי לא ייקח לעצמו דולר אחד על הטיפול בנכס.

עורך הדין השתתק ואז אמר לגארי: "תשמע, אני נוצרי קתולי, אני אוהב לקרוא תנ"ך ותמיד שאלתי את עצמי למה ה' בחר בכם להיות העם הנבחר שלו? עכשיו אני מבין את הבחירה..."

הרבי מליובאוויטש מחדד רעיון כביר: ההבדל בין ישמעאל ליצחק הוא לא בתכונות או בכישורים. הוא בעצם הקיום. יצחק היה ילד של נס, ישמעאל היה ילד של טבע. יצחק היה ילד של הקב"ה ואילו ישמעאל היה ילד של העולם. יצחק נולד כנגד כל סיכוי אפשרי. ראשית, אברהם היה קשיש מופלג בן 99 שאינו יכול ללדת, כפי ששרה צחקה למשמע בשורת המלאכים ואמרה: "ואדוני זקן"⁶. שנית, שרה עצמה הייתה אישה זקנה שעברה מזמן את גיל הלידה כפי שהעידה בעצמה: "אחרי בלותי הייתה לי עדנה". והדבר המדהים מכול: לשרה לא היה רחם, כפי שאמרה התורה בסוף פרשת נח: "שרי עקרה אין לה וולד". גם בגיל שלושים היא לא הייתה יכולה ללדת. ולכן הלידה של יצחק הייתה פשוט התפרצות של חסד אלוקי. הוא לא היה ילד מכאן.

ועם ישראל יכול לצאת רק מצורת לידה כזו, שכן הסיפור היהודי הוא להיות נציגות של מעלה, מעבר לחוקים ומעבר לכללים. דיברנו כמה פעמים על השאלה למה ה' צריך לבחור בכלל במישהו? ה' ברא את כל בני האדם ועליו לבחור בכולם? מדוע הוא מעדיף ילד אחד על פני האחרים? התשובה היא,

⁶ יש לעיין האם אברהם היה עקר וגם לידת ישמעאל הייתה נס? בשיחה כתוב בפשטות שלידת ישמעאל הייתה טבעית. ובאמת כך נראה בפשט התורה שלידת ישמעאל הייתה שגרתית. רק אחרי לידת ישמעאל מוזכר בפעם הראשונה שאברם משנה שמו לאברהם ושרי לשרה. ראו במפרשי רשי טו,ה על "אברם אינו מוליד, אברהם מוליד" ובמצוין בלקו"ש לה/94 הערות 8 ואילך. ועכ"פ בפשטות יש ליישב שלפחות כלפי חוץ, לידת ישמעאל, הייתה טבעית. משום שאיש לא ידע שאברהם עקר. אך לידת יצחק הייתה נס גלוי, משום זקנותה המופלגה של שרה ש"הניקה בנים שרה".

שבני אדם צריכים דוגמה, מורי דרך, והתפקיד של עם ישראל הוא להיות "ממלכת כהנים". **מודעת פרסום של האלוקים.**

התפקיד התובעני הזה מתחיל מכך שאנו שייכים לו, שעצם הקיום שלנו הוא מתנה ממנו. רק כך אפשר לצלוח את האתגרים העומדים כנגד האמונה וקיום המצוות. עם ישראל עמד בניסיונות מטורפים במהלך ההיסטוריה ויהודי עומד באתגרים עצומים מדי יום ומדי רגע. אך איננו זונחים את האמונה. כי נולדנו לתוך קשר שהוא גדול מאתנו עצמנו. האלוקים הוא לא רק משהו שלמדנו עליו או שמענו אודותיו, הוא עצם הקיום.

ישמעאל, לעומת זאת, רק הכיר את האלוקים, למד עליו ושמע אודותיו, וזה התברר בצורת החיים שלו. רש"י כותב דבר מבהיל: שורש המריבה של ישמעאל - בגללה היו חייבים להרחיקו מבית אברהם - היה ששמע שאברהם מתכוון לתת את עיקר ירושתו ליצחק. זה הטרף אותו והביאו "ליצחק" ביצחק, שאחד הפירושים הוא: "שפיכות דמים". נחשוב על זה: אלו ניסיונות יהודים עברו במהלך החיים ומעולם לא פקפקו באהבתו של האלוקים, ואילו ישמעאל מורד בגלל ירושה?! אלא זה ההבדל בין מי שלומד את האלוקים למי ששייך לאלוקים.⁷

ליקוטי שיחות א/19: ההבדל בין ישמעאל ליצחק היה שישמעאל נולד באופן טבעי, לא דרך נס, אבל יצחק נולד באופן נס. לא הייתה כל התכנות טבעית שאברהם ושרה בגילם יזכו לילד. איש לא האמין שיכול להתרחש דבר כזה ואפילו אברהם עצמו התקשה להאמין שיזכה לנס כזה.

הדבר מסמל שני סוגי קשר: ישנם הורים שמחנכים ילדים להכיר באלוקים באופן שכלי – זאת דרכו של ישמעאל. היה לו את השכל ואת ההיגיון להשתכנע בקיומו של האלוקים, אבל אין בכך ביטחון שהחינוך יחזיק מעמד מול הספקות והאתגרים של החיים. כך אירע אצל ישמעאל שכאשר שמע שיצחק יקבל הירושה, מרד באברהם עד שהיו חייבים להרחיקו מביתו. אולם דרך החינוך היהודית היא להרגיל לקשר שהוא למעלה מהטבע ולמעלה מהגבלות, שהוא מקיף את עצם מציאותו של הילד וכל מציאותו. מהרגע שהוא נולד, הוא נס מהלך, הוא שייך לקב"ה וכל חייו הם באופן אלוקי. ילד כזה מזכה בנחת יהודי אמת, שאינו מוגבל ואין לו סוף.

מעבר לכך, היותנו ילדי הנס היא חיונית בשביל מה שאנחנו משדרים לעולם. כשראו את יצחק אבינו – ראו שהעולם הוא פלא, שהוא מתנהל מלמעלה. אם שרה יכולה להניק ילדים בגיל תשעים – כנראה שהחיים יותר רציניים ממה שחושבים. וכך זה עם זרעו של יצחק עד היום הזה. הנביא אומר: "אתם עדי נאום ה'". אם מישהו מחפש ראיות לכך שיש משהו למעלה – מספיק להביט על עם ישראל: אם אנחנו קיימים למרות כל מה שעברנו - ה' בוודאי קיים.

שימו לב לדבר המדהים הבא: השבוע הזה בדיוק נציין 80 שנה לאחד האירועים המרכזיים שבישרו את בוא השואה האיומה. בליל טז מרחשוון תרח"צ, 10 בנובמבר 1938, פרץ בכל רחבי גרמניה פוגרום מאורגן שנודע בתור "ליל הבדולח". משום הזכויות המנופצות שעפו לכל עבר. באותו לילה נמחר נרצחו 400 יהודים, עשרות אלפים נשלחו למחנות ריכוז, כמעט כל בתי הכנסת בגרמניה חוללו, מצבות בתי העלמין שוברו, ואלפי חנויות יהודיות נפרצו ונבזזו.

אבל קרה עוד משהו: לפני מספר שבועות ביקר שליח הרבי מליובאוויטש ורבה של ברלין, הרב יהודה טייכטל, במשרדו של נשיא גרמניה, שטיינמאיר. הוא סיפר על הוראתו של הרבי להדליק מנורת חנוכה ברחובה של עיר ועל כך שהוא מדליק מנורה כזו במקום החושך האיום ביותר, ב"שער ברנדנבורג", הסמל של גרמניה. הנשיא שאל מי ידליק את החנוכה? הרב אמר כי זה עוד לא סגור. הנשיא הציע את עצמו. הוא אמר כי ישמח להיות זה שיניף את הנס היהודי. וכך שמונים שנה אחרי ליל הבדולח, יאיר נשיא גרמניה את האור הנצחי.

⁷ בדרך דומה מבאר הרבי (לקו"ש ו/30 ואילך, הארכנו בזה בשיעור לפרשת וארא תשעח) את העובדה שמשו רבנו נולד מנישואים כאלו שהיו מוכרחים נס כדי ללדת אותו. עמרם חזר ונשא את יוכבד בהיותה בת 130, כך שלא הייתה יכולה ללדת, ואז נולד משה. שכן גואלם של ישראל צריך להיות מציאות שלמעלה ממצרים.

כעת אפשר לסגור את הפינה האחרונה ולהבין את משמעות השם "יצחק": ראיתי בספרים הסבר מרומם: כל מהותו של היהודי היא לעורר צחוק. האויבים שלנו לועגים לנו ואומרים שאנו נתפורר כמו קורי עכביש. שלא נחזיק מעמד מול שבעים זאבים. הם לועגים לאמונה ולתמימות שלנו. אך אנחנו צוחקים על כולם. כשאומות קמות ונופלות, כשאידאות ורעיונות מתחדשות בכל שנתיים, האמונה היהודית חיה, פועמת והקיום היהודי ייכון לנצח עד ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

ישעיהו מג: כי תעבר במים אתך אני, ובנהרות לא ישטוף, כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך ... כל הגויים נקבצו יחדו ויאספו לאומים מי בהם יגיד זאת?!

הגויים מתאספים ואינם מסוגלים להבין מי מהם חווה ניסים כאלו? מי מבני האומות עבר במים ונהרות לא שטפוהו, נזרק לאש והלהבה לא שלטה בו?!

יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת! אתם עדי נאם ה' ועבדי אשר בחרתי, למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה.

נוסיף בקצרה כי בכך מבאר הרבי את החידוש המרכזי שהיה אצל יצחק: ישמעאל נימול בהיותו בגיל 13, אולם אברהם הצטווה למול את יצחק בהיותו בגיל שמונה ימים. מה הסיבה לכך? הרי אדרבה, כאשר עורכים ברית בגיל 13, הילד מודע למה שעושה ונכנס לברית מרצונו. בניגוד לילד בן שמונה ימים שהברית נעשית בו והוא אינו שש בה? וכך הרי הכלל בכל המצוות כולן שהן מתחילות בהדרגה בגיל חינוך כשהילד מבין מהו עושה?

אולם כאן טמונה הנקודה: ילד יהודי שייך לקב"ה בעצם מהותו. לא רק בתחום ההבנה, לא רק בתחום הרגש, אנחנו פשוט אחד. הקשר העמוק הזה מתחיל כבר ברגע הלידה, כשאדם רק מתחיל לגבש את עצמו, את האני הפנימי שלו, את הוריו ואת משפחתו – ואז הוא גם מכיר את הקב"ה. הוא פשוט צומח אל תוך השליחות האלוקית: להיות ממלכת כוהנים ולהכין את העולם לגאולה שלמה.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**